

Kunnskapsdepartementet

Vår ref: 2019/919

Vår dato: 13.09.2019

Deres ref:

Deres dato:

Svar på invitasjon til å komme med innspill til stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning.

Kompetanse Norge viser til brev fra Kunnskapsdepartementet datert 10. april, med invitasjon til å komme med innspill til stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning.

Kompetanse Norges samfunnsmandat er å bidra til samordning av kompetansepolitikken, slik at den enkelte og arbeidslivet får den kompetansen som er nødvendig. Vi synes derfor det er positivt at Kunnskapsdepartementet vil sette i gang et arbeid for å styrke samarbeidet mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet om kunnskapsbehov, utvikling av høyere utdanning og studentenes læring. Nedenfor vil vi trekke fram noen poeng vi anser som sentrale i et slikt samarbeid.

Samfunnets kompetansebehov

Endringsdrivere som raske teknologiske endringer, digitalisering og automatisering, det grønne skiftet og globalisering vil påvirke arbeidslivet og arbeidsmarkedet i årene framover. Dette stiller økende krav til kompetanse og kompetanseutvikling, og gjør også at man i framtiden sannsynligvis vil ha behov for kompetanse man ikke har oversikt over eller kjennskap til i dag.

FINNs jobbindeks 2019, utført av Samfunnsøkonomisk Analyse, har kartlagt at arbeidstakere som er i feil jobb gjør at Norge går glipp av en verdiskapning for minst 60 milliarder kroner i året. Det at mange arbeidstakere opplever å ikke ha riktig jobb, kan skyldes at arbeidsmarkedet ikke har klart å matche utdanning med arbeidsoppgaver. En annen viktig årsak er at utdanningsinstitusjonene som produserer nye arbeidstakere ikke har studietilbud som er relevante nok for arbeidslivet.

For å lykkes med bedre match mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse må universitetene og høyskolene tilpasse seg. Det vil også bli behov for et styrket samarbeid mellom arbeidslivet og tilbyderne av høyere utdanning for å sikre mer relevans i utdanningene.

Postadresse

Postboks 236 Sentrum
0103 Oslo
Telefon 23 38 13 00

Besøksadresse

Karl Johans gate 7, Oslo
Rådhusgaten 2, Bergen
Rådhusgata 3, Tromsø

Internett: www.kompetansenorge.no

E-post: postmottak@kompetansenorge.no

Org.nr.: 974 788 985

Kontonr.: 8276 01 00389

Saksbehandler

Lis Karin Andersen
seniorrådgiver

Arbeidsrelevans

Fordi kompetansebehovene endrer seg raskt, kan det diskuteres hva arbeidsrelevans i høyere utdanning innebærer, og hva som skal være formålet med høyere utdanning. Det er et spørsmål hvor akademisk og hvor praksisnær høyere utdanning skal være. I et samfunn og arbeidsliv i endring vil det være vanskelig å forutse hva arbeidslivet har behov for fremover.

Det er en utfordring å få til god nok sammenheng mellom den typen kompetanse som produseres ved utdanningsinstitusjonene, og kompetansen som etterspørres i arbeidslivet. Det er viktig at studentene kommer ut i arbeidslivet med ny og relevant fagkompetanse. Det vil også komme arbeidslivet til gode. Studentene må også tilegne seg endringskompetanse. Høyere utdanning har en viktig oppgave som handler om å sikre at studentene får en grunnforståelse i fagfeltets prinsipper og grunnsyn, i tillegg til generisk kunnskap, evne til kritisk tenkning og etisk bevissthet i yrkesutøvelsen. Dette er kunnskap som kan bruke både i samtid og framtid. Samtidig er det viktig at samspillet med arbeidslivet tydeliggjøres også i utdanningenes innhold og læringsutbyttebeskrivelser.

For å gjøre seg relevante for arbeidslivet, må UH-institusjonene mer på banen med å tilby videreutdanning som møter arbeidslivets behov. Dette vil også kunne bidra til økt arbeidsrelevans i de ordinære utdanningstilbudene.

Samarbeid mellom arbeidsliv og utdanningsinstitusjoner

For at norsk arbeidsliv skal kunne være konkurransedyktig i fremtiden, må utdanningen i større grad tilpasses kompetansebehovene i arbeidsmarkedet. Utdanningene må derfor utvikles og kvalitetssikres gjennom et tett samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet. Samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv er nødvendig for utvikling av kompetanse i begge sektorer. Økt samarbeid kan bidra til å gjøre høyere utdanning mer relevant for arbeidslivet og til større gjensidig kunnskap og forståelse for hverandres kompetanse og arbeidsmåter.

Fleksibel utdanning

Fordi behovene i arbeidslivet endrer seg raskt, og norske arbeidstakere derfor må lære hele livet, vil UH-sektoren fremover få en stadig viktigere rolle som tilbydere av kompetanseutvikling også for personer som har tatt en grunnutdanning, men som trenger påfyll og oppdatert kompetanse. Arbeidslivet etterspør i dag korte og fleksible etter- og videreutdanningstilbud som er tilpasset virksomhetenes behov. I fremtiden vil utdanningsløp kunne være organisert på en annen måte enn i dag, som er bedre tilrettelagt for livslang læring. En kan for eksempel se for seg at utdanningen strekker seg over lengre tid ved at en i større grad kan veksle mellom utdanning og arbeid gjennom hele yrkeskarrieren, i stedet for først å ta en grunnutdanning og deretter begynne å jobbe. Det vil være behov for mer fleksibilitet i utdanningstilbudene, slik at en kan studere i kombinasjon med tilnærmet full jobb. Det må også være mulig å dele opp studier og avlegge eksamen i mindre enheter slik at studiebelastningen blir overkommelig. En slik veksling mellom studier og arbeid vil føre til økt kunnskapsdeling mellom arbeidsliv og utdanningsinstitusjoner, og dermed mer arbeidsrelevans i studiene.

Studiepoenggivende praksis

Studiepoenggivende praksis, som en integrert del av utdanningen, kan føre til bedre samarbeid og faglig utveksling mellom virksomhetene og utdanningsinstitusjonene. Et godt praksistilbud bør være forankret både i toppledelsen i utdanningsinstitusjonene og på instituttnivå. Det er likeledes viktig at praksisen er forankret i alle ledd i virksomhetene, ikke bare på ledelsesnivå. Kompetanse Norge er usikker på om det er realistisk at tradisjonell utplassering i en virksomhet kan bli et tilbud til alle studenter ved UH-institusjonene

og i alle fag. Det er derfor viktig at man tenker bredt rundt praksisbegrepet. Studenter kan for eksempel også styrke sin kjennskap til arbeidslivet gjennom å jobbe med bachelor- eller masteroppgaver som har til formål å løse konkrete oppgaver og problemstillinger i virksomheter.

Studiepoenggivende praksis for studenter krever oppfølging både på arbeidsplassen og studiestedet. Det vil også være behov for kvalitetssikring og oppfølging av virksomhetene. Praksis innebærer mer enn å bare møte opp på en arbeidsplass. God praksis krever forberedelser og utarbeidelse av klare mål og læringsutbyttebeskrivelser.

En utfordring knyttet til praksis som en integrert del av studiene er at det kan medføre ekstra kostnader for studentene i form av utgifter til reise, bosted og eventuelt tap av inntekt.

Hospitering og gjesteforelesere

Utdanningsinstitusjonene kan lettere få økt innsikt i arbeidslivet og forståelse for arbeidsmarkedet og kompetansebehovet ved at forelesere hospiterer i virksomheter. I tillegg bør UH i større grad invitere fagfolk og eksperter fra arbeids- og næringsliv inn i læringsarbeidet, for eksempel som gjesteforelesere. Det gjeldende regelverket setter noen begrensninger for bruk av ansatte fra arbeidslivet i undervisning. Utredningen *Lærekraftig utvikling* (NOU 2019:12, s. 131) viser imidlertid til at flere UH-institusjoner tolker regelverket knyttet til hvem som kan undervise på studietilbudene strengere enn det det faktisk er. I så fall kan utfordringen med knapphet på undervisningsressurser løses ved større bruk av eksterne faglige bidragsytere, særlig innen etter- og videreutdanning. Dette kan gi større arbeidsrelevans i utdanningene.

Arbeidsrelevans kan også oppnås gjennom prosjekt- og arbeidsrelaterte caseoppgaver i samarbeid med arbeidslivet, og gjennom forskning på temaer som er relevante i og for arbeidslivet. Ressurser fra virksomheter kan dessuten inkluderes som veiledere i studentenes oppgaveskriving.

Kontaktpersoner

Dagens ordning med RSA ser ikke ut til å fungere optimalt. Kompetanse Norge anbefaler derfor at man vurderer andre strukturer for samarbeid. Samarbeidet med arbeidslivet bør videre styrkes gjennom at universitet og høyskoler har ansatte som har kontakt med og arbeider mot arbeidslivet som fast oppgave og rolle. Dette er tidkrevende arbeid som til i dag har vært preget av at ildsjeler har tatt ansvar for samarbeidet og kontakten med virksomhetene. Utdanningsinstitusjonenes samarbeid med virksomheter må forankres på systemnivå.

Samarbeid om utstyr

En annen måte utdanningsinstitusjoner kan samarbeide med virksomheter på er investering i og bruk av utstyr, som laboratorier, roboter og annet teknologisk utstyr som medfører store utgifter. I et arbeidsliv der det skjer raske endringer med et kontinuerlig behov for kompetanseutvikling, er det avgjørende å sikre at utstyr som brukes i undervisningen er oppdatert og relevant.

Myndighetsnivå

Tilskuddsordninger

Tilskudd kan være et effektivt virkemiddel for å fremme samarbeid mellom virksomheter og utdanningsmiljøer. Formålet kan være å mobilisere til samarbeid mellom bedrifter og relevante utdanningsmiljøer for å møte behovet for kunnskap og relevant arbeidskraft i regionene.

For at tilskudd skal være et effektivt virkemiddel er det viktig at tilskuddsordninger får eksistere over tid for å etablere seg, og slik at det kan få en varig virkning.

Barrierer

En av UH-sektorens oppgaver er å tilby videreutdanning, men ressurser og mangel på insentiver gjør at det er mindre attraktivt å samarbeide med arbeids- og næringsliv enn å drive med forskning og utdanne studenter innenfor det ordinære studietilbudet. Tidkrevende samarbeidsprosesser med næringslivet gir lite uttelling i det resultatbaserte finansieringssystemet, sammenliknet med forskning og kandidatproduksjon. Dagens finansieringsstruktur utgjør dermed en barriere for utvikling av arbeidsrelevante tilbud.

For mange små og mellomstore virksomheter utgjør mangel på ressurser og insentiver en barriere for å investere i kompetanseutvikling for sine ansatte. Arbeidstakere kan oppleve hindringer for å delta på videreutdanningstilbud. Eksempler kan være lite fleksibilitet i organiseringen av tilbudene, mangel på tid og overskudd, lang reisevei og økonomi. I tillegg opplever mange virksomheter og arbeidstakere at de videreutdanningstilbudene som finnes ikke er relevante, fleksible og tilgjengelige nok for de behov arbeidslivet har.

Ustabil etterspørsel på videreutdanningsmarkedet innebærer en risiko knyttet til (særlig) videreutdanningstilbud. Det er utfordrende å etablere små og virksomhetsrettede tilbud fordi etterspørselen ikke er tilstrekkelig. Samtidig tar det tid å utvikle og innarbeide et kurstilbud og få opp antall søkere. Noen ganger kan det også være aktuelt å prøve ut nye studietilbud for å se om det er et marked for dem. Økonomisk usikkerhet, begrenset kapasitet og spisset fagkompetanse på nye områder ved universitet og høyskoler er hindringer for dette.

Virksomheter og UH-institusjoner har til dels ulike oppgaver og fokus, og forskjeller i målsettinger, kompetanse og arbeidsmåter kan derfor gjøre samarbeidet krevende. Ulike forventninger og manglende forståelse for hverandre kan skape barriere for samarbeid.

Eksempler på samarbeid mellom arbeidsliv og utdanningsinstitusjoner

Kunnskapsdepartementet ber om eksempler på godt og innovativt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv. Et konkret eksempel som pågår nå, er at regjeringen gjennom tilskudd til utvikling av fleksible videreutdanningstilbud i digital kompetanse i 2018 og 2019 har bevilget midler til virksomheter og akkrediterte høyskoler, universiteter og fagskoler som samarbeider om å utvikle og gjennomføre arbeidsrelevante, fleksible videreutdanningstilbud innen teknologi og digital kompetanse. Til nå har 31 prosjekter fått tildelt midler.

Vi viser også til det pågående tre-parts samarbeidet om bransjeprogrammer innenfor industri- og bygg, og kommunal helse- og omsorgssektor. I bransjeprogrammet samarbeider partene i arbeidslivet, fagskolene og virksomhetene om å utvikle mindre fagskolemoduler tilpasset virksomhetenes behov. Modulene bygger på eksisterende eller nyutviklede tilbud og er studiepoenggivende. Samarbeidsmodellene i bransjeprogrammet kan være til inspirasjon for å utvide tilbudene innen UH-sektoren.

Det er midlertid for tidlig å si noe om effekten av tilskuddsmidlene til begge prosjektene, i og med at de første prosjektene ikke vil være ferdig gjennomført før i 2020.

Et annet eksempel på samarbeid er Ekornes som har bidratt til at Sykkylven videregående skole kan ha en oppdatert robotlab. I juni 2019 oppgraderte skolen robotlaben sin, slik at de kan tilby elevene den nyeste teknologien som er tilgjengelig. Sykkylven tilbyr i dag utdanning i automasjon og målet er å opprette ny utdanning i robotikk fra skoleåret 2020/2021. Skolen har totalt fem roboter, der tre av dem er i samarbeid med Ekornes. Samarbeidet innebærer også at skolen holder kurs for ansatte i Ekornes.

Et annet interessant eksempel er samarbeidet mellom ortopeder ved sykehuset i Ålesund og ingeniører ved NTNU Ålesund om oppbygging av et biomekanisk robotlaboratorium ved sykehuset. En industrirobot er programmert for å teste ledd og skal hjelpe ortopeder til å utvikle bedre operasjonsmetoder. Ortopedene har fått innsikt i robotteknologi, og ingeniørene har lært seg anatomi og kirurgi. Dette har skapt et tverrfaglig kunnskapsmiljø, som er med på å sette helseforetaket på kartet innen ortopedisk fagutvikling, både nasjonalt og internasjonalt.

Dette er eksempler på prosjekter som kan bidra til å styrke samarbeidet mellom utdanningsinstitusjonene og arbeids- og næringsliv.

Karriereveiledning

Det er også en klar sammenheng mellom arbeidsrelevans og karriereveiledning, der karrieretjenesten kan ha en koblingsboksfunksjon mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse.

Fylkeskommunene har fått en større og mer strategisk rolle knyttet til samfunnsutvikling og kompetansepolitikk på regionalt nivå. I dette arbeidet kan også de fylkesvise karrieresentrene spille en større rolle med å legge til rette for samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og virksomhetene, og slik fungere som en kobling mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse. Dette kan bidra til utdanningstilbud som er mer relevante for det regionale arbeidslivet.

I invitasjonsbrevet peker statsråden på flere utfordringer Kompetanse Norge mener kan nås gjennom å utvikle et bedre og mer omfattende tilbud om karriereveiledning i høyere utdanning, og som derfor bør ses på gjennom meldingsarbeidet.

For å sikre at studenter tar gode valg både for seg selv og for samfunnet, må de forstå sammenhengen mellom egne ønsker, interesser og mål og de muligheter og begrensninger som finns i utdanning og arbeidsliv. De trenger god informasjon om fremtidens kompetansebehov og relevant veiledning om hvordan de kan bruke sin kompetanse. Dette kan gode og mer tilgjengelige karriereveiledningstjenester bidra med. Utdanningsinstitusjonene trenger også kunnskap og informasjon om hvilke utfordringer studentene opplever når de skal ta valg, gjennomføre studiene og lykkes med overgangen til arbeidslivet. I tillegg trenger arbeidslivet informasjon om kandidatenes kompetanse og ønsker og forventninger til arbeidslivet. Her kan karrieretjenester ved utdanningsinstitusjonene ha en rolle, for eksempel gjennom å ha ansvar for kandidatundersøkelser. I regjeringens kompetansereform *Lære hele livet* ligger en satsing på økt etter- og videreutdanning for voksne, og et mål er at flere voksne velger å studere ved UH-institusjoner. Da vil det være behov for at karrieretjenester også er tilgjengelig for denne gruppen. Per i dag er som regel disse tjenestene forbeholdt studenter som allerede har betalt studieavgift.

Det eksisterende tilbudet om karriereveiledning i høyere utdanning er for dårlig. Kunnskapsgrunnlaget er imidlertid mangelfullt, men vi vet at tilbudet varierer, både når det gjelder tjenestenes organisering, kvalitet og omfang.¹ I *NOU 2016:7 Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn*² blir det manglende tilbudet om karriereveiledning i UH påpekt, og utvalget kommer med flere forslag til tiltak for å bedre dette. Utvalget mener blant annet at det må stilles krav om et tilbud om karriereveiledning ved alle høyere utdanningsinstitusjoner, at disse må ha høy kvalitet, at de må være fleksible og tilbys gjennom hele studieløpet. Utvalget mener at tjenestene må inkluderes som en del av UH-institusjonenes kjerneoppdrag og forankres i planverk, strategier og budsjetter. Anbefalingene fra NOU-en har så langt ikke vært fulgt opp.

¹ Det eneste samlede oversikten er å finne i rapporten [Kartlegging av karrieretjenester i høyere utdanning](#), (Vox 2015). Tallene her er fra 2014.

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-7/id2485246/>

Kompetanse Norge mener meldingen om arbeidsrelevans er en god anledning til å se nærmere på karrieretjenestene i høyere utdanning og at tiltak for å styrke disse tjenestene vil være viktige for å nå målene som er angitt for meldingen.

Relevante pågående prosesser på området

Det er verdt å bemerke at Regjeringen denne høsten har foreslått å gi fylkeskommunen plikt til å ha et tilbud om karriereveiledning til hele befolkningen som er bosatt i fylket³. Det er formulert en forventning om at disse tjenestene samarbeider tett med andre veiledningsaktører for å gi bedre og mer helhetlige tjenester. Dette vil kunne være en ressurs for karrieretjenestene i høyere utdanning, når det kommer til kontakt og kobling med arbeidslivet lokalt og regionalt, noe som bør utnyttes.

Det fylkeskommunale karriereveiledningstilbudet skal være gratis og åpent for befolkningen. Det betyr imidlertid ikke at et manglende tilbud om karriereveiledning ved en utdanningsinstitusjon kan dekkes opp av fylkeskommunale karrieresentre. Departementet presiserer i høringsbrevet at tilbudet er begrenset til «befolkningen», noe som innebærer at personer som bare oppholder seg midlertidig i fylket, i utgangspunktet ikke vil være omfattet av tilbudet.

Kompetanse Norge har fått i oppdrag å utvikle en nasjonal digital karriereveiledningstjeneste med en nettside med informasjon og ressurser og en e-veiledningstjeneste. Målet er at de digitale tjenestene skal supplere de fysiske tilbudene, samt være en ressurs for veiledere i sektoren. Det bør sikres at disse tjenestene også blir relevante for studenter ved UH-institusjoner, og at det etableres et godt samarbeid mellom den nasjonale tjenesten og UH.

Med vennlig hilsen

Anders Fremming Anderssen
direktør (fung.)

Margrethe Marstrøm Svensrud
avdelingsleder (fung.)

Dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signaturer

³ Forslag til endring i opplæringsloven (fylkeskommunal plikt til å tilby karriereveiledning):

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-av-endoringer-i-opplaringslova.-lovfesting-av-tilbud-om-karriereveiledning-i-fylkeskommunen/id2666409/?expand=horingsnotater>